

แนวทางการศึกษาการสื่อสารเพื่อการสร้างความร่วมมือกับชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในประเทศไทย

Study Conceptual of communication for building collaborative among
stakeholders in community power plant projects in Thailand

วิศิษฐ์ เกตุรัตนกุล⁶, อธิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์⁷ และ หัสพร ทองแดง⁸

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน 2) แนวคิดเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน และ 3) กระบวนการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนคือ ด้านทัศนคติเชิงลบที่เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าชุมชน ความกลัว ความไม่มั่นใจของผู้คนในชุมชนจนส่งผลให้เกิดการต่อต้านจนทำให้ขาดการประสานความร่วมมือ 2) แนวคิดเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน คือกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันและตัดสินใจอย่างอิสระร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ต่างตอบแทน และการประสานความร่วมมือมี 3 ระดับ คือ ระดับเครือข่าย ระดับองค์การและระดับปัจเจกบุคคล นอกจากนี้ การประสานความร่วมมือมีการประสานความร่วมมือในแนวตั้งและในแนวนอน และ 3) กระบวนการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน เป็นการสื่อสารเป็นทางการ ไม่เป็นทางการและแบบกึ่งทางการ โดยใช้การสื่อสารแบบ 2 ทาง การใช้สื่อแบบหลากหลายช่องทางผสมผสาน รวมถึงต้องมีการวิเคราะห์ถึงบริบทของผู้รับสารหรือผู้คนในชุมชนเพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมสื่อสารอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจ ลดความรู้สึกเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อเป็นหนทางสู่ความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน

คำสำคัญ: การประสานความร่วมมือ ประโยชน์จากการประสานความร่วมมือ โรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก การสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือ

Abstract

This article aims to study 3 topics about communication for the creation of collaboration in community power plant projects. Firstly, the problems and barriers of communication in

⁶ นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

⁷ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

⁸ อาจารย์ ดร. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

these projects are collected and analyzed. Next, to study concepts of collaborative solutions in community power plant projects. Another point is to have a more depth understanding of the communication process for the creation of collaborative community power plant projects.

The results revealed that the problematic conditions which hinder communication for the creation of collaboration in community power plant projects are negative attitudes caused by a lack of accurate understanding of community power plants and local people's fear and insecurity which can cause resistance followed by a lack of collaboration. Secondly, the idea of collaboration in community power plant projects is the process of activities related to each other making mutual decisions independently, having the same goals, and gaining the benefits for all. Furthermore, there are three levels of interoperability: network level, organizational level, and individual level, and this collaboration can categorize into vertical and horizontal ways. The third result is that the communication process for the creation of collaboration in community power plant projects consists of formal communication, informal and semi-formal using 2-way communication, a variety mixed of channels including analyses of the context of recipients or people in the community to understand communication behavior clearly. Then, there will be trust-building and reduce potential risks as a way to collaborate in community power plant projects.

Keywords: Collaboration, Benefits of Collaboration, Community power plants for the economic foundations, Communication to build collaboration.

บทนำ

ภายใต้รูปแบบการดำเนินโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐานต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศซึ่งหากต้องพึ่งพางบประมาณจากรัฐบาลเพียงด้านเดียวนั้นอาจต้องใช้ระยะเวลานาน ทั้งนี้เพราะมีกฎระเบียบและข้อจำกัดทางด้านการเงินการคลังของประเทศหลายประการ หรือในบางกรณีต้องใช้การกู้เงินจากทั้งในประเทศและต่างประเทศก็อาจส่งผลให้เกิดภาระหนี้สินแก่ภาคประชาชนในระยะยาวและยังส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้า (จุโรลักษณ์ เอี้ยวพันธ์ และ สาวิตรี วาระคำ, 2559, หน้า 46) ดังนั้น หนึ่งในนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี คือ การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากถือเป็นนโยบายที่สำคัญ และหนึ่งในนโยบายที่รัฐบาลต้องการการขับเคลื่อนและผลักดันให้เป็นรูปธรรม คือ การดำเนินนโยบายภายใต้โครงการ “โรงไฟฟ้าชุมชน” ซึ่งเป็นโครงการด้านการผลิตพลังงานโดยใช้วัสดุทางธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio economy) โดยความร่วมมือร่วมระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน แต่พบว่ายังมีความขัดแย้งทางความคิดจนส่งผลให้เกิดการต่อต้าน ทั้งจากผู้นำทางความคิดและประชาชนในชุมชน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้การดำเนินงานยังไม่

บรรลุผลสำเร็จ และภายหลังจากที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช) เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2563 ที่มี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ได้มีการอนุมัติหลักเกณฑ์ใหม่เกี่ยวกับการจัดตั้ง “โรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” อย่างเป็นทางการ โดยมีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์การจัดตั้งโรงไฟฟ้าชุมชนขนาดเล็กมาก และเป็นโครงการนำร่องขนาดกำลังผลิตรวม 150 เมกกะวัตต์ แต่ละแห่งให้มีขนาดกำลังการผลิต 3 - 6 เมกกะวัตต์ และแบ่งเป็นประเภทโรงไฟฟ้าชีวมวล 75 เมกกะวัตต์ กับ โรงไฟฟ้าก๊าซชีวภาพ 75 เมกกะวัตต์ โดยกำหนดให้มีสัดส่วนการลงทุน ดังนี้ คือ เอกชนถือ 90 % และได้เปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนโดยการกำหนดให้วิสาหกิจชุมชน หรือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เข้าถือหุ้นบุริมสิทธิ 10 % การแบ่งผลประโยชน์จากการขายไฟฟ้าให้แก่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค โดยในระยะแรกประโยชน์ที่ได้รับการจัดสรรผ่านกองทุนหมู่บ้านจะต้องได้รับการร่วมมือจากชุมชนในการยื่นชื่อเข้าร่วมในโครงการผ่านวิสาหกิจชุมชน จำนวนไม่น้อยกว่า 200 ครัวเรือน และให้วิสาหกิจชุมชนเป็นผู้จัดการในเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างพืชพลังงานที่จะนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า และผู้สนใจเข้าร่วมประมูลจะต้องเสนอแผนการปลูกพืชพลังงานที่เหมาะสมกับโรงไฟฟ้านั้น ๆ (ระเบียบคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงานว่าด้วยการจัดหาไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก โครงการโรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก (โครงการนำร่อง, 2564)

สุพัฒน์พงษ์ พันธมีเชาว์ (2563) กล่าวว่า ขั้นตอนต่อไปของกระทรวงพลังงานคือการเดินหน้าเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดของวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าชุมชน เพื่อให้ภาคเอกชนและวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ สามารถดำเนินการยื่นเสนอโครงการได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพราะโรงไฟฟ้าชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่ ที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วนซึ่งหากสามารถขับเคลื่อนได้ก็จะเป็นสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานได้และเกิดเป็นบริการสาธารณะที่มีประโยชน์อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Barbara Gray (1989) ให้ความเห็นว่า การประสานความร่วมมือนั้นเป็นปทัสถานทางสังคมใหม่ (A new social norm) ที่ไม่ว่านักปฏิบัติหรือนักวิชาการควรหันมาสนใจ เพราะการประสานความร่วมมือจะเป็นทางออกของปัญหาที่เกิดจากการบริหารกิจการสาธารณะในรูปแบบเดิม ในขณะที่ Agranoff & McGuire (2003, p. 4) กล่าวว่า การประสานความร่วมมือ หมายถึง “ความสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ได้รับการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง ด้วยการสร้างสรรค์ (Creating) หรือค้นพบ (Discovering) ทางออกภายใต้ชุดของข้อจำกัดต่าง ๆ”

จากการศึกษางานวิจัยในระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น วัฒนพนธ์ สุวรรณเนา และ ปฐมทัศน์ จิระเดชะ (2558) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสร้างโรงไฟฟ้าในจังหวัดกระบี่” พบว่า ความมั่นคงของระบบไฟฟ้าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด ส่วน พนิดา เจริญสุข (2557) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการร้องเรียนด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากการดำเนินการโรงไฟฟ้าชีวมวล” พบว่า การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าชีวมวลเพียงด้านเดียวและปัญหาการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการร้องเรียนฯ ในขณะที่ พีรภพ จอมทอง (2559, หน้า 139) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโรงไฟฟ้าชีวมวล” พบว่า ปัจจัยด้านวัตถุดิบ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการภายในองค์กร ปัจจัยด้านกฎหมาย และนโยบาย มีผลต่อความสำเร็จของโรงไฟฟ้าชีวมวล ส่วน คณะกรรมการพลังงาน สภาผู้แทนราษฎร ได้

ทำการศึกษาดูงานเกี่ยวกับ “แนวทางการขับเคลื่อนโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน” ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่มุ่งเน้นไปทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของโรงไฟฟ้าชุมชน หรือศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงไฟฟ้าชุมชน หรือศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสร้างโรงไฟฟ้าชุมชน (พัชรินทร์ อิมพันธ์ และอำพล บั่นม่วง, 2562) ในขณะที่มีบางงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เช่น นูรีดา ตาเยะ, สุขสันต์ ประสิทธิ์หิมะ และ ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์ (2562, หน้า 129) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความรู้ ความเข้าใจ ปัญหาการดำเนินโครงการโรงไฟฟ้า และแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง : กรณีศึกษา โรงไฟฟ้าถ่านหิน ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา” พบว่า การมีส่วนร่วมคือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งผลการวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ส่วนหนึ่งอาจทำให้ได้รู้ถึงแนวทาง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่อาจส่งผลกระทบต่อคัดค้านหรือต่อต้านโรงไฟฟ้าชุมชน นอกจากนี้แล้วยังพบว่า กฤษศลีย์ ทองเนียม (2559, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการพัฒนาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ในประเทศไทย” พบว่า 1) รูปแบบการสื่อสารองค์กรภายนอกต้องดำเนินการโดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเริ่มพัฒนาโครงการโรงไฟฟ้า โดยเนื้อหาสาระคือ ข้อมูลเกี่ยวกับภาครัฐในโครงการพัฒนาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ ผลประโยชน์ชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผ่านช่องทางสื่อ คือ สื่อบุคคล สื่อขององค์กร และ สื่อมวลชน 2) การสื่อสารเพื่อสร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการฯ คือ “RCT model” ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ เป็นต้น

จากปรากฏการณ์และงานวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า การสร้างและพัฒนาระบบการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในโครงการพัฒนาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ นั้น ในอีกมิติหนึ่งจำเป็นต้องทำการศึกษาคือ สภาพปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลให้การสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนขาดประสิทธิภาพ ซึ่งกล่าวได้ว่ายังเป็นช่องว่างทางความรู้ (Knowledge gap) ผู้เขียนจึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) สภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน 2) แนวคิดเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน และ 3) กระบวนการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน

1. สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการสร้างความร่วมมือ

“ปัญหา” (Problem) หมายถึง ขัดข้อง ข้อสงสัย ข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข ความแตกต่างระหว่างเป้าหมายและสภาพปัจจุบัน ข้อที่มนุษย์ยากจะและในบางครั้งปัญหาที่อาจจะหมายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วเป็นอุปสรรคก่อให้เกิดขัดขัดในกิจกรรมใด ๆ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554) ทิพย์ และคณะ (1987, pp. 8 – 9 อ้างถึงใน อรษา อินเดิม, 2554, หน้า 9) กล่าวว่า ปัญหาในการดำเนินการโครงการหรือสิ่งที่ประชาชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องประสบอยู่เสมอแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ดำเนินการ (Problems Inherent in the Implementor) ประกอบด้วย ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งและมอบความรับผิดชอบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประสานงาน ปัญหาด้านโครงสร้างขององค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินการและปัญหาการขาดความสามารถ (Lack of Capacity) ของหน่วยงานที่ดำเนินการ

1.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน (Problems Inherent in the Implementation Environment) ได้แก่ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ผิดพลาด ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ความบกพร่องของนโยบาย และความขัดแย้งทางการเมือง

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ (Administrational Management Problems) เช่น ปัญหาที่เกี่ยวกับขบวนการ ได้แก่ การบริหารและการดำเนินการที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้ง ปัญหาที่เกี่ยวกับงบประมาณและการบริหารงบประมาณ

โดยทั่วไปแล้วสภาพปัญหาและตัวปัญหาจะมีหลายลักษณะ ซึ่ง สุรชาติ ฌ หนองคาย (2543 อ้างถึงใน วิรัช อุดมทรัพย์ปัญญา, 2554, หน้า 7) กล่าวว่า สภาพปัญหาที่สามารถพบได้ในทุกหน่วยทุกองค์การนั้นมีหลายลักษณะ ตัวอย่างเช่น การขาดความร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงาน หรือ ในขณะที่โครงการทดลองหรืองานบางอย่าง ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันภายในระหว่างบุคคลแต่กลับไม่มีหรือมีไม่มากพอ นอกจากนี้แล้วยังอาจมีปัญหาด้านความคิดเห็นหรือทัศนคติที่แตกต่างด้วยเช่นกัน และในการสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือในเรื่องใด ๆ บางครั้งจำเป็นต้องศึกษาถึงสภาพปัญหาที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารด้วยเช่นกัน เพราะอุปสรรคที่เกิดขึ้นอาจทำให้เกิดข้อจำกัดที่ส่งผลให้ประสิทธิภาพด้านการสื่อสารลดลงและท้ายที่สุดการประสานความร่วมมือก็อาจจะไม่เกิดขึ้นก็เป็นไปได้เช่นกัน ในกรณีของการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในประเทศไทยนั้น จากการลงสำรวจในเบื้องต้นและจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงลบและยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงไฟฟ้าชุมชนทั้งในเรื่องความปลอดภัยและผลประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Vangen & Huxham (2010, p. 164) กล่าวว่า การประสานความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้ ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการประสานความร่วมมือ (Collaborative advantage) ความเชื่อมั่นในความปลอดภัย และความไว้วางใจ ซึ่งเมื่อได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างการประสานความร่วมมือแล้ว จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดการประสานความร่วมมือและรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

เมื่อได้ทราบถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร ขั้นตอนต่อมาคือการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการประสานความร่วมมือ ประโยชน์จากการประสานความร่วมมือ โครงการโรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก และกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือ ดังนี้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือ (Collaboration) ในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน

สำนักราชบัณฑิตสภา ให้ความหมายว่า การพร้อมใจช่วยกัน ในการทำกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ส่วน O'Leary, Gerard, and Bingham (2006, p.7) ให้ความหมายไว้ว่า การร่วมดำเนินงานและร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วม ด้วยการทำงานข้ามขอบเขตในลักษณะของความสัมพันธ์แบบข้ามภาคส่วน (Working across boundaries in multisector relationships) ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของการต่างตอบแทน และนอกจากนี้ Agranoff & McGuire (2003, p. 4) ได้นิยามว่า การประสานความร่วมมือ หมายถึง “ความสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ได้รับการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง ด้วยการ

สร้างสรรค์ (Creating) หรือค้นพบ (Discovering) ทางออกภายใต้ชุดของข้อจำกัดต่าง ๆ” และเมื่อพิจารณา คำจำกัดความของนักคิดอื่น ๆ การประสานความร่วมมือยังหมายความรวมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ “ความเป็นอิสระ” (Thomson & Perry, 2006) “การพึ่งพาซึ่งกันและกัน” (Gray, 1989, p.74) “การสร้างสรรค์” (Gray, 1989 ; McGuire, 2006, pp. 34-43 ; Thomson & Perry, 2006, pp. 20-32) และ “การร่วมตัดสินใจ” (Gray, 1989 ; Thomson & Perry, 2006, pp. 20-32) ซึ่ง ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์ (2560, หน้า 289) กล่าวว่า การประสานความร่วมมือคือกระบวนการที่ตัวแสดงต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ต่อกันและตัดสินใจ อย่างอิสระร่วมกันในการที่จะสร้างสรรค์หรือไม่สร้างสรรคกิจกรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันภายใต้ชุดของข้อจำกัด ต่าง ๆ ดังนั้น การประสานความร่วมมือจึงหมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน และตัดสินใจอย่างอิสระร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ต่างตอบแทน ในการที่จะสร้างสรรค์หรือข้อ ค้นพบจากกิจกรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายเพื่อลดความเสี่ยงนั่นเอง โดยมี ลักษณะ ประเภท และองค์ประกอบ ดังนี้

ลักษณะ ประเภท และองค์ประกอบของการประสานความร่วมมือ หมายถึง การประสานความร่วมมือ นั้นอาจเป็นไปได้ทั้งแบบสองขั้ว (Dyads) หรือการประสานแบบคู่ความร่วมมือ (Two-party collaboration) ไปจนถึงการประสานแบบเครือข่ายข้ามประเทศทั่วโลก (International worldwide networks) (Vangen & Huxham, 2010, p. 163) และการประสานความร่วมมือสามารถดำเนินการได้ในหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็น ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ การศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นไปได้ใน หลากหลายรูปแบบ เช่น การร่วมมือระหว่างรัฐด้วยตนเอง การร่วมมือระหว่างภาคเอกชน และการร่วมมือ ระหว่างรัฐและเอกชน (Public-Private Partnerships: PPPs) เป็นต้น

Vangen & Huxham (2010) ได้ทำการศึกษาการประสานความร่วมมือต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสรุปออกมา เป็นทฤษฎีเชิงองค์ประกอบของการประสานความร่วมมือ (Theme-based theory of collaboration) ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการพื้นฐานสองประการ คือ หลักการว่าด้วยผลประโยชน์ของการประสานความร่วมมือ (Collaborative advantage) หรือการประสานกำลัง (Synergy) ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน และหลักการว่า ด้วยแรงเฉื่อยของการประสานความร่วมมือ (Collaborative inertia) หรือแนวโน้มที่การประสานความร่วมมือ ทำให้เกิดความล่าช้าในการสร้างผลผลิตหรือนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน

นอกจากนี้ ทฤษฎีของ Vangen & Huxham ยังอภิปรายถึงองค์ประกอบ (Themes) ต่าง ๆ ที่สรุปได้ จากงานศึกษาเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือ ได้แก่ เป้าหมายร่วม ความไว้วางใจ ความเสี่ยง ที่อาจนำไปสู่ ความกระตือรือร้น (Anxiety) และรางวัล (Reward) ของผู้ที่คอยจัดการการประสานความร่วมมือ

โดย Vangen & Huxham กล่าวว่า ในการประสานความร่วมมือหนึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความ หลากหลายและเหลื่อมซ้อนกัน ซึ่งหมายความว่า การประสานความร่วมมือในประเด็นหนึ่งอาจมีองค์ประกอบ ที่เชื่อมโยงกันหลายองค์ประกอบก็เป็นได้ ทั้งนี้ ทั้งสองเน้นย้ำว่า ทฤษฎีนี้มีทั้งลักษณะเชิงพรรณนา (Descriptive) และเสนอแนะ (Prescriptive) กล่าวคือ ทฤษฎีนี้พรรณนาถึงความซับซ้อนและความท้าทายของการประสาน ความร่วมมือ ในขณะที่ทฤษฎีนี้ยังเสนอแนะประเด็นที่ต้องได้รับการจัดการในการประสานความร่วมมือด้วย ซึ่งโดยนัยยะหมายความว่า ทฤษฎีนี้ตระหนักถึงธรรมชาติของการประสานความร่วมมือและรับรู้ว่ายังมี

ทางเลือกอื่น ๆ ในการประสานความร่วมมือด้วย ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงจะเป็นเสมือนเข็มทิศในการพิจารณาการประสานความร่วมมือให้ลึกซึ้งมากขึ้นและค้นหาหนทางในการจัดการการประสานความร่วมมือต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

เป้าหมายของการประสานความร่วมมือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจถกเถียงกัน โดย Vangen & Huxham (2010) เสนอว่า เป้าหมายของการประสานความร่วมมือสามารถจำแนกประเภทได้อย่างน้อย 6 วิธีด้วยกัน (ดูตารางที่ 1) ได้แก่ การจำแนกตามระดับของเป้าหมาย การจำแนกตามที่มา การจำแนกตามความแท้ การจำแนกตามความเกี่ยวข้อง การจำแนกตามเนื้อหา และการจำแนกตามความเปิดเผย ซึ่งแต่ละวิธีจะช่วยให้การทำความเข้าใจการประสานความร่วมมือมีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น และช่วยในการทำความเข้าใจผู้ที่ทำหน้าที่จัดการการประสานความร่วมมือซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายได้มากขึ้นด้วย

ตารางที่ 1 วิธีการจำแนกประเภทของเป้าหมายในการประสานความร่วมมือ

วิธีการจำแนกประเภทของเป้าหมายในการประสานความร่วมมือ	
ระดับ (level)	(1) ระดับเครือข่ายความร่วมมือ (collaboration's) (2) ระดับองค์การ (organizations') (3) ระดับปัจเจกบุคคล (individuals')
ที่มา (origin)	(1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภายนอก (external stakeholders) (2) สมาชิกองค์การ (members)
ความจริงแท้ (authenticity)	(1) แท้จริง (genuine) (2) เทียม (pseudo)
ความเกี่ยวข้อง (relevance)	(1) กระบวนการ (process) (2) สารสำคัญ (substance)
เนื้อหา (content)	(1) แบบพึ่งพิง (dependent) (2) แบบอิสระ (independent)
ความเปิดเผย (overtness)	(1) เปิดเผย (explicit) (2) ไม่ระบุ (unstated) (3) แอบแฝง (hidden)

ที่มา: แปลและดัดแปลงจาก Vangen & Huxham (2010, p. 165)

การจำแนกประเภทตามระดับของเป้าหมายนั้นพิจารณาในสามระดับ ได้แก่ ระดับเป้าหมายของการประสานความร่วมมือ (Collaboration level) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายรับรู้ได้ว่าเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ (Collaborating partners) โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการที่จะบรรลุสิ่งใดร่วมกัน ซึ่งเป้าหมายประเภทนี้ถือว่าเป็นผลประโยชน์ของการประสานความร่วมมือที่ผู้ประสานความร่วมมือทั้งหลายแสวงหาในทางตรงกันข้าม เป้าหมายระดับองค์การและบุคคลเป็นเป้าหมายที่องค์การและบุคคลที่เข้าร่วมประสานความร่วมมือต่างต้องการ ซึ่งเป้าหมายเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการจูงใจและนำไปสู่การกระทำที่ขับเคลื่อนการประสานความร่วมมือในทางปฏิบัติ

เป้าหมายในการประสานความร่วมมือยังสามารถจำแนกประเภทได้ตามที่มา (Origin) ของเป้าหมาย ในทางหนึ่ง เป้าหมายอาจมีที่มาจากสมาชิกภายในการประสานความร่วมมือทั้งระดับองค์กรและบุคคล แต่ในอีกทางหนึ่ง เป้าหมายยังมีที่มาจากองค์กรหรือบุคคลภายนอกด้วย เช่น รัฐบาลอาจเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้องค์กรหรือบุคคลเข้ามาร่วมประสานความร่วมมือ เป็นต้น หรือหากพิจารณาประเภทของเป้าหมายตามความจริงแท้ของเป้าหมาย จะพบว่า เป้าหมายที่นำเสนอโดยสมาชิกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกอาจเป็นเป้าหมายแท้จริง (Authentic aims) ที่พวกเขาต้องการบรรลุก็เป็นได้ ทว่า ยังอาจมีเหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นไม่ได้ระบุถึงเป้าหมายแท้จริงที่พวกเขาต้องการ ยกตัวอย่างเช่น พวกเขาอาจไม่ได้ใส่ใจอย่างจริงจังกับเป้าหมายที่ถูกกดดันจากภายนอก หรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้เป้าหมายแท้จริงที่กำหนดไว้สอดคล้องกับความเป็นจริงลดลง หรือองค์กรอาจกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของผู้ให้ทุน ซึ่งนั่นอาจทำให้เป้าหมายนั้นไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของการประสานความร่วมมือก็เป็นได้ ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เรียกว่าเป็นเป้าหมายเทียม (Pseudo aims)

การระบุประเภทของเป้าหมายยังพิจารณาได้จากความเกี่ยวข้องของเป้าหมายที่มีต่อการประสานความร่วมมือ โดยบางเป้าหมายอาจเป็นเป้าหมายประเภทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของการประสานความร่วมมือ เช่น การสื่อสาร แต่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการประสานความร่วมมือ ซึ่งลักษณะแบบนี้ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประสานความร่วมมือ ในขณะที่เป้าหมายอีกประเภทนั้นเกี่ยวข้องกับการประสานความร่วมมือโดยมีสาระสำคัญ เช่น การประกอบกิจการโรงไฟฟ้าชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายที่เป็นสาระสำคัญของการประสานความร่วมมือนั่นเอง หรือหากพิจารณาประเภทของเป้าหมายตามเนื้อหาของเป้าหมาย หลายเป้าหมายอาจมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์สำคัญของการประสานความร่วมมือ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายแบบอิสระ ในขณะที่อาจมีเป้าหมายอีกจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินการประสานความร่วมมือ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายแบบพึ่งพิง ที่ต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายอื่น ๆ

วิธีการจำแนกประเภทของเป้าหมายวิธีการสุดท้าย คือ การพิจารณาว่าเป้าหมายนั้นถูกอภิปรายหรือนำเสนออย่างเปิดเผยแค่ไหน อย่างไรก็ดี ยังมีความเป็นไปได้ว่าเป้าหมายบางประเภทอาจไม่ได้รับการเปิดเผยแก่ผู้ร่วมมือทั้งหลาย ซึ่งเป้าหมายแอบแฝงเหล่านี้ถือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในการประสานความร่วมมือ ในทางปฏิบัติ การที่จะเอ่ยถึงเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทุกเป้าหมายนั้นอาจเป็นไปได้ยากเนื่องจากโอกาสที่จำกัด หลายเป้าหมายที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง ซึ่งอาจไม่ใช่ด้วยเหตุผลของความตั้งใจที่จะปิดบังเป้าหมายเหล่านั้นก็เป็นได้

เมื่อได้ทราบเกี่ยวกับลักษณะ ประเภท และองค์ประกอบของการประสานความร่วมมือแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ กระบวนการและกิจกรรมการประสานความร่วมมือ ดังนี้

กระบวนการและกิจกรรมการประสานความร่วมมือ หมายถึง การทำความเข้าใจกิจกรรมของการประสานความร่วมมือ (Collaborative activities) สามารถกระทำได้ในมิติแบบพหุมิติ (Multi-dimension) หรือแบบเส้นตรง (Linear dimension) โดยในแบบพหุมิติ Thomson & Perry (2006, p. 22) มองว่าเราสามารถมองการประสานความร่วมมือได้ในลักษณะกระบวนการแบบวนซ้ำ (Iterative and cyclical) ที่มีการนำสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ระดับการพึ่งพากันสูง ความต้องการในการแบ่งปันทรัพยากรและความเสี่ยง ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการดังกล่าว จากนั้นจึงเข้ามาสู่กระบวนการประสานความร่วมมือที่สามารถพิจารณาได้ในห้ามิติ

ด้วยกัน ได้แก่ การปกครอง การบริหาร การเห็นชอบร่วมกัน ปทัสถานว่าด้วยความเชื่อใจและการช่วยเหลือกันและกัน และอำนาจอิสระขององค์การ แล้วกลายมาเป็นผลลัพธ์ต่าง ๆ เช่น การบรรลุเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนทรัพยากร การแก้ปัญหาร่วม ซึ่งจะย้อนกลับมาสู่การเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการนี้ และกระบวนการนี้ก็จะมีซ้ำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ นั่นเอง

กิจกรรมการประสานความร่วมมือในมิติแบบเส้นตรง โดยที่ Agranoff & McGuire (2003, p. 69) ได้นำเสนอผลการวิจัยของพวกเขาที่ศึกษาการประสานความร่วมมือของรัฐบาลท้องถิ่น แล้วสรุปออกมาเป็นกรอบการวิเคราะห์การประสานความร่วมมือใน 2 มิติด้วยกัน ได้แก่ การอธิบายการประสานความร่วมมือในแนวตั้ง ซึ่งประกอบด้วย การแสวงหาข้อมูล (Information seeking: IS), การแสวงหาการปรับเปลี่ยน (Adjustment seeking: AS) และการอธิบายการประสานความร่วมมือในแนวนอน ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ (Policymaking and strategy-making: PM) การแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resource exchange: RE) และการร่วมโครงการ (Project based: PB) (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ประเภทของกิจกรรมการประสานความร่วมมือตามแนวคิดของ Agranoff & McGuire

ระนาบของมิติเชิงเส้นตรง	ประเภทของกิจกรรม	กิจกรรม
แนวนอน	การแสวงหาข้อมูล (information seeking: IS)	- การแสวงหาข้อมูลทั่วไปของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม - การแสวงหาทุนให้กับแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม - การแสวงหาการตีความมาตรฐานและกฎต่างๆ - การแสวงหาแนวทางทั่วไปของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม - การแสวงหาความช่วยเหลือทางเทคนิค

แนวนอน	การแสวงหาการปรับเปลี่ยน (adjustment seeking: AS)	- การผ่อนปรนระเบียบ ความยืดหยุ่น หรือการยกเว้นระเบียบ - การผ่อนปรนเชิงสถาบัน - การเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงในนโยบายที่เป็นทางการ - การแสวงหาทุนใหม่ๆ ให้กับแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่กำลังดำเนินการอยู่ - การเรียกร้องความข้องเกี่ยวกับแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่มีลักษณะต้นแบบ - การเรียกร้องดุลยพินิจให้การดำเนินงานโครงการ
แนวตั้ง	การกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ (policymaking and strategy-making: PM)	- การได้รับความช่วยเหลือในการกำหนดนโยบาย - การได้เป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือแบบหุ้นส่วนอย่างเป็นทางการ - การได้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดนโยบาย/การกำหนดกลยุทธ์ร่วมกัน - การรวมเข้าด้วยกันของแรงผลักดันด้านนโยบาย
	การแลกเปลี่ยนทรัพยากร (resource exchange: RE)	- การมองหาทรัพยากรทางการเงินและการคลัง - การใช้แรงจูงใจด้านการเงินและการคลังร่วมกัน - การทำสัญญาเพื่อการวางแผนและการนำไปปฏิบัติ
	การร่วมโครงการ (project based: PB)	- การสร้างการร่วมมือแบบหุ้นส่วนในการดำเนินแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม - การแสวงหาความช่วยเหลือทางเทคนิค

ที่มา: แปลจาก Chaichakan (2014, p. 179)

ประโยชน์ของการประสานความร่วมมือ (Collaborative advantage)

ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ของการประสานความร่วมมือ ในเบื้องต้น Huxham (1996, p. 7) มองว่า ประโยชน์นี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการหลอมรวมระหว่างหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือกัน ในขณะที่ Himmelman (1996, p. 22) กล่าวว่า ประโยชน์นี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการประสานความร่วมมือ ส่วน Sink (1996, p. 103) มีความคิดเห็นว่า ประโยชน์นี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการแปรรูปความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทำให้องค์ประกอบทางสังคมที่มีอำนาจน้อยกว่า (Less powerful elements of society) ส่งเสียงในการกำหนดนโยบายได้มากขึ้น และเกี่ยวกับประโยชน์ของการประสานความร่วมมือนั้น Vangen & Huxham (2010, pp. 5-7) สรุปไว้หกประเด็น ได้แก่ (1) การเข้าถึงทรัพยากร (Access to resource) เป็นการที่องค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีทรัพยากรจำกัดได้ประสานความร่วมมือกันเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดทางทรัพยากร (2) การแบ่งปันความเสี่ยง (Shared risk) ในขณะที่องค์การส่วนใหญ่ประสานความร่วมมือเพราะต้องการเข้าถึงทรัพยากรที่มากขึ้น และอีกเหตุผลหนึ่งของการประสานความร่วมมือคือการต้องการแบ่งปันความเสี่ยงร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการที่มีความเสี่ยงสูงมาก องค์การย่อมไม่ต้องการที่จะแบกรับความเสี่ยงเพียงลำพัง (3) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ในหลายความหมาย เช่น ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนหรือฟุ่มเฟือย การประหยัดจากขนาดขององค์กร เป็นต้น (4) การร่วมมือกันและการไร้รอยต่อ (Co-operation and seamlessness) เป็นลักษณะของการร่วมมือกันในการให้บริการสาธารณะที่สร้างเสริมความสะดวกให้กับผู้รับบริการมากขึ้น เช่น จุดบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) เป็นต้น (5) การเรียนรู้ (Learning) เกิดขึ้นได้เนื่องจากการประสานความร่วมมือมักเกิดขึ้นระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านเดียวกันหรือใกล้เคียงซึ่งย่อมนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ และ (6) การเปลี่ยนแปลงหลักคิดพื้นฐาน (Moral imperative) จากความคิดที่ว่า “ไม่มีทางแก้อื่นแล้ว (There is no other way)” ซึ่งในอดีตองค์กรมักจะเจอกับทางตันของการแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อน ได้แก่ ความยากจน ความขัดแย้ง การพัฒนาชุมชน แล้วคิดไปว่าคงไม่มีหนทางอื่น ดังนั้นแนวคิดการประสานความร่วมมือจะช่วยเปิดมุมมองในการคิดแก้ปัญหาแบบใหม่ได้

3. กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน (Communication for Advantage Collaboration in community power plant projects)

การสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือมีการสื่อสารเป็นองค์ประกอบและเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อการจัดการความร่วมมือที่สำคัญเพื่อช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎี DAGMAR model ของ Russell H. Colley ในปี 1961 อ้างถึงใน innovation_boat (2553) ที่มีองค์ประกอบ 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) สร้างความตระหนักรู้ 2) สร้างความเข้าใจ 3) สร้างความเชื่อมั่น 4) นำไปสู่ขั้นการปฏิบัติ โดยการศึกษาครั้งนี้หมายถึง รูปแบบการสื่อสารในลักษณะเป็นทางการ ไม่เป็นทางการและกึ่งทางการ โดยเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง มีทิศทางทั้งจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน ในแนวทแยงและแนวระนาบ ซึ่งเป็นผลรวมที่เกิดการร่วมมือจากกลุ่มภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ การตัดสินใจ การมีส่วนร่วม การยอมรับและมีเป้าหมาย ความน่าเชื่อถือ/ความไว้วางใจ ความเสี่ยงของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนกับการดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน ผ่านการออกแบบสาร ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสาร วิธีการสื่อสารและการใช้สื่อไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล สื่อดั้งเดิม สื่อใหม่ และสื่อผสม

นอกจากกระบวนการสื่อสารดังกล่าวข้างต้นแล้ว บริบทของแต่ละพื้นที่ก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะแต่ละพื้นที่ที่จะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างไม่ว่าจะเป็น ด้านวิถีชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านผู้รู้/ผู้นำชุมชน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านพื้นที่แหล่งปลูกพืชพลังงาน/พืชโตเร็ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดทัศนคติและมุมมองที่แตกต่างกันและกลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในที่สุด ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนจะมีทักษะความรู้ ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม สังคม ประเพณี วัฒนธรรมและประสบการณ์ หรือเรียกว่าภูมิหลังแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมสื่อสารที่แตกต่างกันสอดคล้องกับ แคลปเปอร์ (Klapper, 1960, pp. 19-25) กล่าวว่า ผู้เปิดรับข่าวสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยมักเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติเดิม ในขณะที่แบบจำลองการสื่อสาร SMCR ของ เดวิด เค เบอร์โล ครูบ้านนอกดอทคอม (2550) อธิบายไว้ว่า เพื่อให้ได้ผลของการสื่อสารที่ดีเหมาะสมกับผู้รับสารให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับสารเช่นกัน

ซึ่งเมื่อได้ทำศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการประสานความร่วมมือและรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในประเทศไทย โดยต้องมุ่งเน้นในการทำความเข้าใจในแนวคิดที่สำคัญอย่างน้อย 4 แนวคิด ได้แก่ 1. การประสานความร่วมมือ (Collaboration) 2. ประโยชน์จากการประสานความร่วมมือ (Collaborative advantage) 3. โครงการโรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก (Community Power Plants Projects) 4. การสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือ (Communication for Advantage Collaboration)

บทสรุป

จากการศึกษา พบว่า (1) สภาพปัญหาที่ส่งผลให้เกิดเป็นข้อจำกัดและเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนนั้นมีหลายลักษณะและปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เกิดจากทัศนคติเชิงลบของผู้รับสารซึ่งก็คือประชาชนในชุมชน อันเนื่องมาจาก 1) ปัจจัยปัญหาของผู้ดำเนินโครงการ ซึ่งมีการสื่อสารถึงรายละเอียดของโครงการด้านผลกระทบต่างๆได้ไม่ครบถ้วนทุกมิติ ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกมากกว่าด้านลบ 2) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในการดำเนินโครงการ ได้แก่ พื้นที่จัดตั้งโครงการ การเว้นระยะห่างระหว่างโรงไฟฟ้าและชุมชนอยู่อาศัย 3) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการโครงการ ได้แก่ การจัดเตรียมพื้นที่สำหรับบริหารจัดการพืชพลังงาน การกักเก็บพืชพลังงาน การประกันราคาซื้อขายพืชพลังงานจากชุมชน การจัดการด้านสาธารณสุขในเขตพื้นที่รอบโครงการ เป็นเหตุให้ชุมชนผู้เปิดรับข่าวสารมักเลือกตามความคิดเห็นและความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติเดิม ดังนั้น เมื่อเกิดทัศนคติเชิงลบผู้คนในชุมชนก็จะปฏิเสธที่จะเปิดรับการสื่อสารจากโครงการ จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้า (2) แนวคิดเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน พบว่าสามารถ สร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อลดความรู้สึกกลัวและเพิ่มความเชื่อมั่น การสื่อสารเพื่อการสร้างการประสานความร่วมมือจะมีอยู่ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเครือข่าย ระดับองค์กร และระดับปัจเจกบุคคล

อีกทั้งการประสานความร่วมมือก็คือกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีการตัดสินใจอย่างอิสระร่วมกัน เป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ต่างตอบแทน และการที่จะสร้างสรรค์หรือข้อค้นพบจากกิจกรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ของแต่ละฝ่ายเพื่อลดความเสี่ยงนั่นเอง ซึ่งการประสานความร่วมมือจะมีทั้งในด้านแนวนอน ประกอบด้วย การแสวงหาข้อมูล การแสวงหาการปรับเปลี่ยน และการประสานความร่วมมือ ในด้านแนวตั้ง ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการร่วมโครงการ ในกรณีการสื่อสารเพื่อสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนนั้นจำเป็นต้องสร้างการประสานความร่วมมือทั้งแนวตั้งและแนวนอน และซึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้แล้ว ยังพบว่า (3) กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนมีรูปแบบการสื่อสารหลากหลายช่องทางผสมผสานกันในลักษณะเป็นทางการ ไม่เป็นทางการและกึ่งทางการ เป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง ซึ่งมีทิศทางทั้งจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน ในแนวทแยงและแนวระนาบ และจำเป็นต้องมีการใช้สื่อที่หลากหลายทั้งสื่อใหม่ สื่อดั้งเดิม และสื่อบุคคล และที่สำคัญต้องมีการวิเคราะห์ถึงบริบทของผู้รับสารหรือผู้คนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรมและพฤติกรรมสื่อสารของคนเหล่านั้นอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้ผลของการสื่อสารที่ดีเหมาะสมกับผู้รับสารให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ผู้ส่งสารต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับสารเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวคิดการประสานความร่วมมือ ประโยชน์จากการประสานความร่วมมือจะเป็นเสมือนหนทางแห่งความสำเร็จในการพัฒนาการดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน อีกทั้งปัญหาของการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรมีความซับซ้อน แต่อย่างไรก็ตามจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการสื่อสารโดยวิเคราะห์ถึงบริบทของพื้นที่ และนำกระบวนการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติที่ดี การตัดสินใจ การเข้ามามีส่วนร่วม การลดความเสี่ยง เกิดการยอมรับ และเกิดความไว้วางใจ ในด้านคุณลักษณะ คุณสมบัติ คุณประโยชน์ ตลอดจนผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบ จะสามารถนำไปสู่การสร้างการประสานความร่วมมือในโครงการโรงไฟฟ้าชุมชนในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กฤษศลีย์ ทองเนียม. (2559). การสื่อสารเพื่อสร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการพัฒนาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธราช.
- ครูบ้านนอกดอทคอม. (2550, 6 เมษายน). รูปแบบจำลอง S M C R Model. [เว็บไซต์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.kroobannok.com/102>
- จุไรลักษณ์ เอี้ยวพันธ์ และ สาวิตรี วาระคำ. (2559). รายงานการวิเคราะห์การร่วมทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน : รายงานวิชาการสำนักงบประมาณของรัฐสภา ฉบับที่ 3/2559 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์. (2560, มีนาคม). การจัดการปกครองแบบประสานความร่วมมือ (collaborative governance) : แนวคิด วรรณกรรมคัตสรร และคำสำคัญ. วารสารวิชาการ Veridian E –Journal,

Silpakorn University,10(3), 286-298. เข้าถึงได้จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/103996/85592>

นุรีดา ตาเยะ, สุขสันต์ ประสิทธิ์หิมะ และ ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์. (2562). ความรู้ ความเข้าใจ ปัญหาการดำเนินโครงการโรงไฟฟ้า และแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง : กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าถ่านหินตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. *การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 2 "มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม"* (หน้า 117-132). สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

พนิดา เจริญสุข. (2557). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร้องเรียนด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากการดำเนินการโรงไฟฟ้าชีวมวล (ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานประกอบการอยู่ร่วมกันกับชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าชีวมวล)*. กรุงเทพฯ: กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย.

พัชรินทร์ อิมพันธ์ และอำพล ปิ่นม่วง. (2562, 6 เมษายน). รายงานการเดินทางไปศึกษาดูงานของคณะกรรมการธิการพลังงาน สภาผู้แทนราษฎร เรื่อง แนวทางการขับเคลื่อนโครงการโรงไฟฟ้าชุมชน. [เว็บไซต์]. เข้าถึงได้จากhttps://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25_energy/ewt_dl_link.php?nid=307&filename=index

พีรภพ จอมทอง. (2559). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโรงไฟฟ้าชีวมวล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร

ระเบียบคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน ว่าด้วยการจัดหาไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก โครงการโรงไฟฟ้าชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก (โครงการนำร่อง). (2564, 18 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 138, หน้า 2.

วัฒน์พนธ์ สุวรรณเนา และ ปฐมทัศน์ จิระเดชะ. (2558, มีนาคม). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจสร้างโรงไฟฟ้าในจังหวัดกระบี่. *วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)*, 7(14). หน้า 15-24. เข้าถึงได้จาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/SWUJournal/article/view/7358/6777>

วิรัช อุดมทรัพย์ปัญญา. (2554). *ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของส่วนโยธา องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน* (รายงานวิจัย). ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554, 10 มีนาคม). “ปัญหา” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. [เว็บไซต์]. เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/>

สุพัฒนาพงษ์ พันธุ์มีเขาว์. (2563). *ไทม์ไลน์ 'โรงไฟฟ้าชุมชน' บทพิสูจน์ 'กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก'*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/908855>

อรษา อินเดิม. (2554). *ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา* (รายงานวิจัย). ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: new strategies for local governments*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Chaichakan, C. (2014). *Decentralization, Collaboration and Diversity in Social Insurance Benefit Delivery in Thailand*. (Ph.D.), University of Edinburgh, Edinburgh.
- Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Himmelman, A. (1996). *On the theory and practice of transformational collaboration: from social service to social justice*. Chapter 2: pp. 19-43. In Huxham, C. (1996). *Creating collaborative advantage*. London: Sage.
- Huxham, C. (1996). *Creating collaborative advantage*. London: Sage.
- Huxham, C., & Vangen, S. (2013). *Managing to collaborate: The theory and practice of collaborative advantage*: Routledge.
- Innovation_boat. (2553). *พัฒนาการของแนวความคิดเกี่ยวกับ Response Process*. เข้าถึงได้จาก <http://my-cerebrum.blogspot.com/2010/06/response-process.html>
- Klapper, J.T. (1960). *The effects of mass communication*. New York: The Free Press.
- McGuire, M. (2006). *Collaborative Public Management: Assessing What We Know and How We Know It*. *Public Administration Review*, 66, 33-43. doi: 10.1111/j.1540-6210.2006.00664.x
- O'Leary, R., Gerard, C., & Bingham, L. B. (2006). Introduction to the Symposium on Collaborative Public Management. *Public Administration Review*, 66, 69. doi: 10.1111/j.1540-6210.2006.00661.x
- Sink, D. (1996). *Five obstacles to community-based collaboration and some thoughts on overcoming them*. Chapter 6: pp.101-109. In Huxham, C. (1996). *Creating collaborative advantage*. London: Sage.
- Thomson, A. M., & Perry, J. L. (2006). *Collaboration Processes: Inside the Black Box*. *Public Administration Review*, 66, 20-32. doi: 10.1111/j.1540-6210.2006.00663.x
- Vangen, S. & Huxham, C. (2010). Introducing the Theory of Collaborative Advantage. In S. Osborne (Ed.), *New Public Governance: Emerging perspectives on theory and principle of public governance* (pp. 163-184). New York: Routledge.